



Flevolands klimaat voor innovatie en groei

Economische Agenda Flevoland 2012-2015

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Voorwoord	3
1. Visie op het economisch beleid	4
1.1. Inleiding	4
1.2. Waarom een Economische Agenda?	6
1.3. Kenmerken van de Flevolandse economie	7
1.4. Strategische keuze en sturingsfilosofie	9
1.5. Toekomstperspectief	10
2. Werk maken van de Flevolandse kenniseconomie	13
2.1. Inleiding	13
2.2. Clusteraanpak: versterken regionale innovatiearena's	14
2.3. Cluster Agribusiness – topsectoren Agro&Food / Tuinbouw&Uitgangsmaterialen	16
2.4. Cluster Visbusiness - topsector Agro&Food	18
2.5. Cluster Composieten – topsector High Tech Systemen en Materialen	19
2.6. Cluster Gezondheid mens en dier – topsector Life Sciences & Health	21
2.7. Cluster Zorginnovatie - topsector Life Sciences & Health	23
2.8. Het mkb	24
2.9. Uitvoeringsagenda Kenniseconomie	25
3. Werk maken van aantrekkelijk Flevoland	27
3.1. Inleiding	27
3.2. Ontwikkelingsrichtingen vrijetijdseconomie	27
3.3. Uitvoeringsagenda Vrijetijdseconomie	29
4. Investeringsagenda - fiche Voorzieningen en Economie	31
4.1. Inleiding	31
4.2. Uitgangspunten investeringsprogramma Voorzieningen en Economie	31
Bijlage 1	33
Voorbeelden samenhang ontwikkelingsprogramma's en integrale aanpak	33
Overzicht gebruikte afkortingen	35

Voorwoord

Innovatie en groei: twee begrippen die onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Zonder innovatie geen groei. Dat betekent inzet op een goed functionerend kennis- en innovatiesysteem.

Een sterke economische infrastructuur is nodig om te zorgen dat Flevoland ook op termijn een gebied is waar het goed wonen, werken en recreëren is. Hiermee worden we ook minder kwetsbaar voor conjuncturele schommelingen. De centrale doelstelling van deze Economische Agenda is dan ook het versterken van de regionale economische structuur. De provincie Flevoland investeert daarin ook via andere ontwikkelingsprogramma's, maar in deze Economische Agenda wordt een bewuste keuze gemaakt voor twee specifieke doelen: de kenniseconomie en de vrijetijdseconomie.

Door bij de strategische keuzen focus aan te brengen, en door in vitale coalities samen te werken met ander overheden, ondernemers en onderwijs, is het mogelijk sterker te maken wat al sterk is, en zo de aantrekkingskracht van Flevoland te vergroten. Dat levert meer directe en indirecte werkgelegenheid op, en een hogere bijdrage aan de economische groei.

De plannen en de middelen reiken tot 2015, maar de horizon is 2025: het toekomstperspectief dat in deze Economische Agenda geschetst wordt, en het bouwen van de economische structuur die daarvoor nodig is, is een kwestie van lange adem.

Met deze Economische Agenda is de eerste stap gezet.

Jan-Nico Appelman
Gedeputeerde

7 november 2012

1. Visie op het economisch beleid

1.1. Inleiding

De economie van Flevoland is klein maar volop in ontwikkeling. Het economisch profiel van Flevoland is jong en dynamisch. Zonder veel grote bedrijven, maar met veel midden- en kleinbedrijf, en met zo'n groot aandeel zzp-ers dat Flevoland koploper van het Nieuwe Werken kan worden genoemd. Flevoland heeft bovendien nog volop ruimte om te ondernemen: een belangrijke troef.

De economische activiteiten kennen een goede ruimtelijke spreiding over de provincie, met inhoudelijk verschillende zwaartepunten. Almere is sterk in zakelijke dienstverlening, Lelystad heeft relatief veel werkgelegenheid in de publieke sector en de zorg. De melkveehouderij en tuin- en akkerbouw concentreren zich in Noordoostpolder en Dronten. Zeewolde heeft verhoudingsgewijs veel logistiek en op Urk domineert de visverwerkende industrie.

De economie van Flevoland is behoorlijk weerbaar gebleken, maar recente cijfers laten zien dat het economisch klimaat ook in Flevoland verslechtert. De economische crisis maakt de kwetsbaarheid van de Flevolandse economie zichtbaar. Veel bedrijven hebben onvoldoende mogelijkheden om te investeren in innovatie en productontwikkeling. Ook de arbeidsmarkt van Flevoland is nog in opbouw en werkt niet optimaal: de werkloosheid is bovengemiddeld en de participatiegraad hoog. Dit alles vormt de legitimatie om de kwaliteit van de economische structuur en concurrentiekracht van Flevoland te verbeteren.

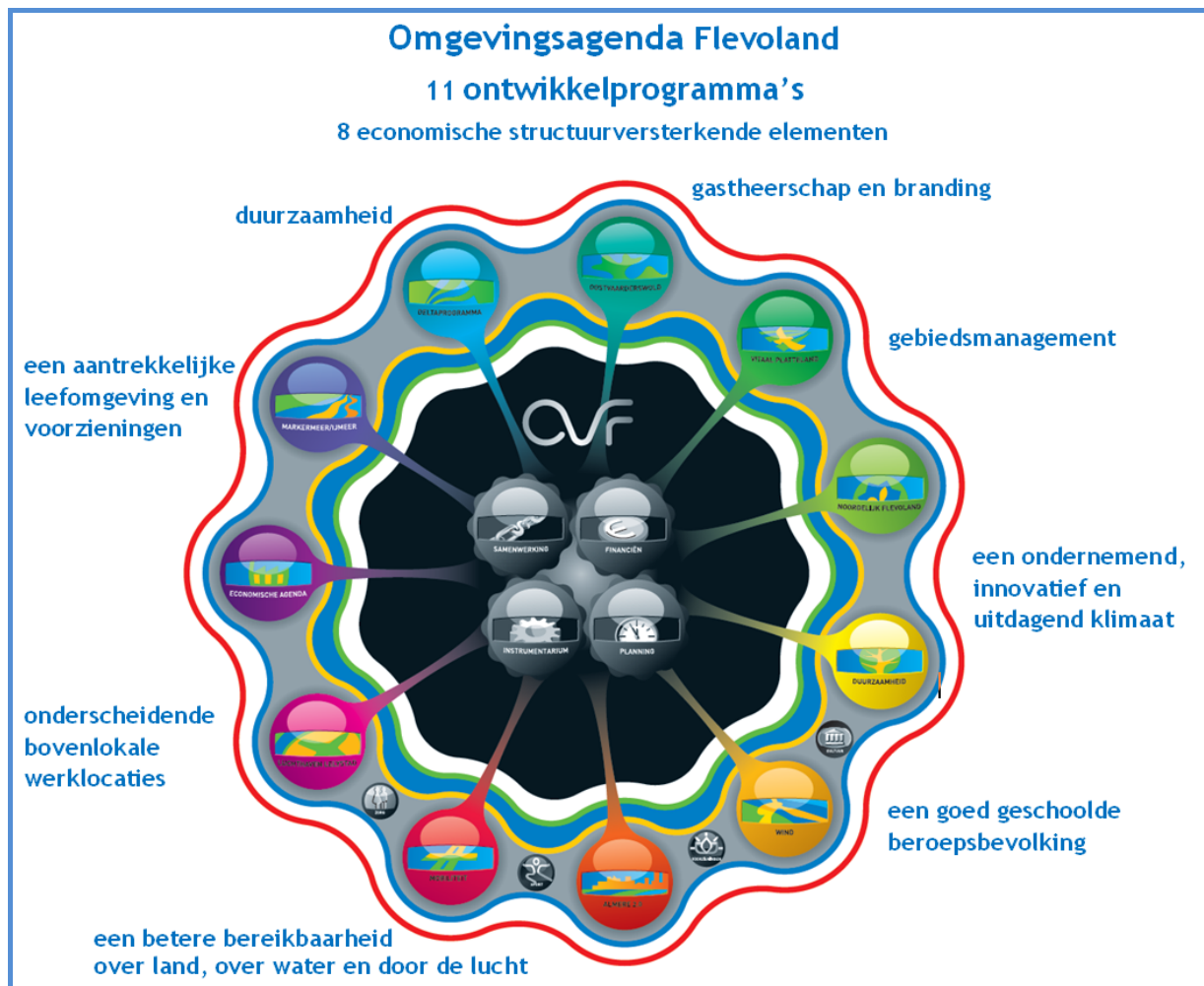
Context en samenhang

Deze Economische Agenda legt de economische ambities voor de langere termijn vast, met als centraal uitgangspunt de noodzaak van kwaliteitsverbetering van de regionale economische structuur om de Flevolandse economie weerbaarder te maken.

Hoewel de titel "Economische Agenda" wellicht anders doet vermoeden, zijn de inspanningen van de provincie Flevoland op het terrein van economie zeker niet uitsluitend terug te vinden in dit document, maar ook in de andere ontwikkelingsprogramma's binnen de zgn. Omgevingsagenda Flevoland.

Dat bij veel van de ontwikkelingsprogramma's binnen de Omgevingsagenda een ruimtelijke insteek is gekozen, is vooral ingegeven door de wens tot (geografische) herkenbaarheid, en is niet bedoeld om de economische component ondergeschikt te maken aan de fysieke kaders: de noodzakelijke regionale economische structuurversterking is bij veel van deze ontwikkelingsprogramma's zeer nadrukkelijk als doelstelling geformuleerd, zoals Almere 2.0, Luchthaven Lelystad/OMALA, Mobiliteit, Noordelijk Flevoland, Markermeer-IJmeer en Wind.

De volgende afbeelding visualiseert de Omgevingsagenda, de elf ontwikkelingsprogramma's en hun onderlinge verbondenheid. De economische agenda is één onderdeel uit deze omgevingsagenda. Er is sprake van inzet op economische structuurversterking in zowel de economische agenda als in diverse andere onderdelen uit de omgevingsagenda. In onderstaande afbeelding is weergegeven op welke wijze economische structuurversterking is vertaald in de gehele omgevingsagenda.



Dankzij een integrale benadering wordt dus vanuit verschillende ontwikkelingsprogramma's gewerkt aan het versterken van de concurrentiekracht van het zittende bedrijfsleven en het aantrekken van bedrijven naar Flevoland. In de economische agenda wordt terugverwezen naar diverse ontwikkelingsprogramma's uit de omgevingsagenda en wordt hiermee de integrale aansluiting gelegd. Om enig inzicht te geven in hoe deze integrale aanpak in praktische zin uitwerkt, is in bijlage 1 een aantal voorbeelden opgenomen.

Middelen

Naast de beschikbare middelen in de jaarlijkse programmabegroting is er in deze collegeperiode 4 mln. euro voor Voorzieningen en Economie in de investeringsagenda opgenomen. De Economische Agenda geeft hier programmatische uitwerking aan. Daarnaast vormt de Economische Agenda het kader voor de uitvoering van het nieuwe Europese programma EFRO: de strategische keuzen zijn bepalend voor de inzet van provinciale cofinanciering voor de Europese middelen die voor Flevoland beschikbaar zijn.

Opbouw van deze notitie

Paragraaf 1.2 van dit eerste hoofdstuk gaat in op de redenen tot de herijking van het regionaal economisch beleid. Na een korte schets met de kenmerken van de Flevolandse economie in paragraaf 1.3 volgen in paragraaf 1.4 de strategie en de keuzen waarmee de provincie Flevoland wil bijdragen aan de economische structuurversterking:

- uitbouwen van de Flevolandse kenniseconomie, en
- investeren in de vrijetijdseconomie.

Paragraaf 1.5 biedt het toekomstperspectief 2025: een vergezicht op de resultaten van deze keuzen.

Die keuzen, inclusief de contouren voor de verschillende uitvoeringsprogramma's, worden uitgewerkt in de hoofdstukken 2 en 3. In hoofdstuk 4 zijn voorbeelden opgenomen hoe vanuit andere ontwikkelingsprogramma's wordt bijgedragen aan de economische structuurversterking. Hoofdstuk 5 tot slot bevat het toetsingskader waarin de voorwaarden bij de verdeling van de middelen is omschreven.

1.2. Waarom een Economische Agenda?

Eigen beleidswijziging

Met het coalitieakkoord Flevoland Zelfstandig en uniek 2011-2015 is een nieuwe weg ingeslagen, en ook in het economisch beleid moet de nieuwe sturingsfilosofie zichtbaar zijn. Daarin is het uitgangspunt dat een gezonde en weerbare Flevolandse economie alleen te bereiken is met structurele maatregelen met een lange termijn horizon, en door met publieke en private partijen in vitale coalities samen te werken aan, en te investeren in gezamenlijke doelen.

Beleidswijzigingen Rijk

Een herijking van het regionaal economisch beleid en het maken van scherpere keuzen zijn ook nodig om het hoofd te bieden aan de beleidswijzigingen van het Rijk en de bezuinigingen op het Provinciefonds.

Het Rijk heeft het regionaal economische beleid - zonder middelen - gedecentraliseerd naar de provincie. Daarvoor in de plaats is het bedrijfslevenbeleid¹ gekomen. Het Rijk wil Nederland in 2020 terugbrengen in de top-5 van de kenniseconomieën van de wereld en investeert daartoe de komende jaren gericht in innovatie, onderzoek en kennisontwikkeling. Voor negen topsectoren² is een sectorale beleidsagenda ontwikkeld in nauwe samenspraak met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen. Gezamenlijke initiatieven worden vervolgens vastgelegd in innovatiecontracten. Het Rijk streeft naar "contracten" met de regio waarin tot uiting moet komen hoe de regio kan bijdragen aan de BV Nederland.

Voor Flevoland is de Noordvleugel van de Randstad de relevante regio voor aansluiting met het rijksbeleid. Om de economische structuur en de internationale concurrentiekracht van de Noordvleugel van de Randstad te versterken, werken lokale en provinciale overheden gezamenlijk aan een Economische Actieagenda. Bundeling van krachten zorgt voor betere afstemming en een krachtiger stem richting "Den Haag". Het is duidelijk dat het Rijk een belangrijke rol ziet weggelegd voor de Metropool Regio Amsterdam (MRA) en de daar opgezette governance structuur via de Amsterdam Economic Board (AEB). Omgekeerd is het belangrijk dat deze regio optimaal rendeert bij het uitvoeren van de nationale en internationale agenda's van de verschillende topsectoren.

Beleidswijzigingen Europese Unie

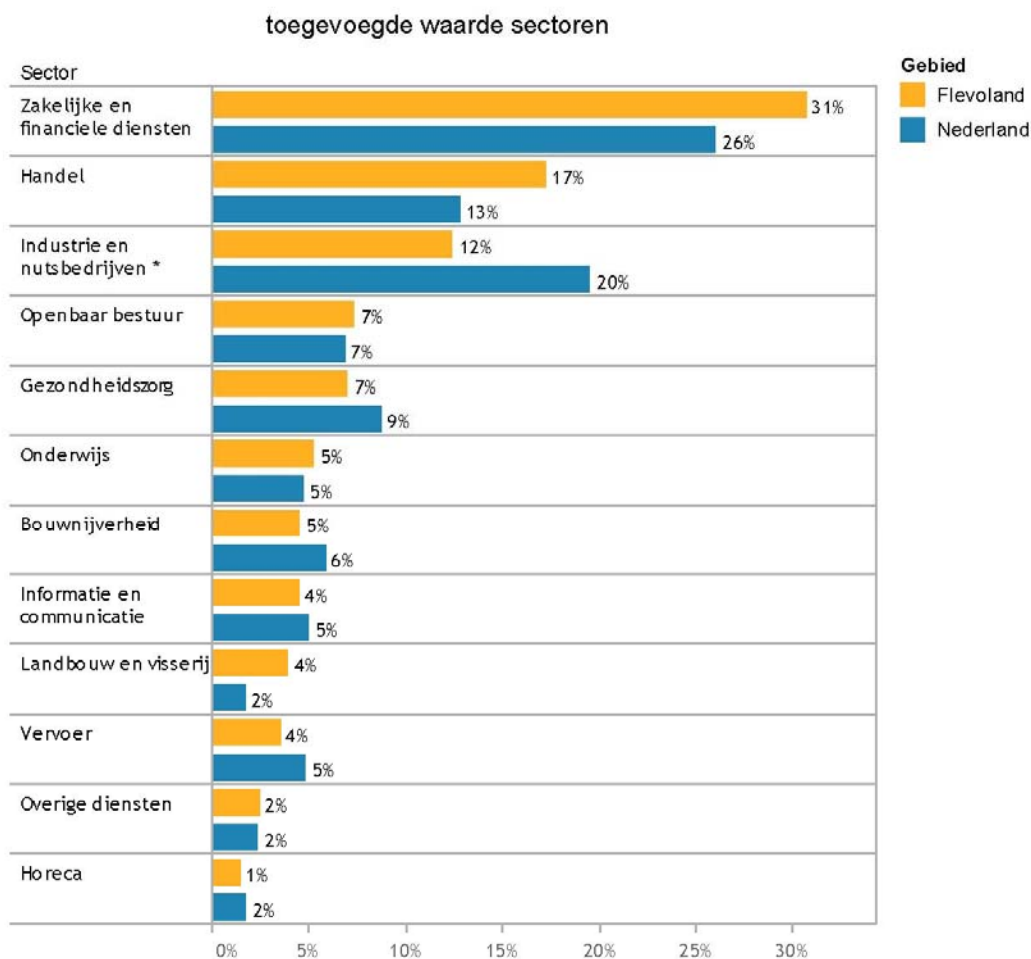
Tot slot worden ook op Europees niveau belangrijke wijzigingen doorgevoerd. De Europese structuurfondsen zijn van groot belang geweest voor de ontwikkeling van Flevoland, maar programma's zoals het Operationeel Programma Kansen voor West en het Provinciaal Meerjarenplan Landelijk Gebied lopen slechts tot en met 2013 (met een uitloop tot 2015). De Europese Unie zal weliswaar doorgaan met het stimuleren van de economische groei van regio's, maar met minder royale programma's.

Tussen 2014 en 2020 ligt de prioriteit bij de fundamentele uitdagingen voor Europa: slimme, duurzame en inclusieve groei, d.w.z. een economie met veel werkgelegenheid en economische, sociale en territoriale cohesie. Bij de uitwerking hiervan heeft de EU een aantal programmalijnen gepresenteerd, waarvan de vier provincies en de vier grote steden die samen Landsdeel West vormen, er drie hebben omarmd:

¹ Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal van 4 februari 2012.

² Onderdeel van het nieuwe bedrijfslevenbeleid, zie voetnoot 1.

1. stimuleren van kennisvalorisatie,
2. vergroten van de concurrentiekracht van het mkb, en
3. ondersteunen overgang naar een koolstofarme economie.



% of Total Waarde for each Gebied broken down by Sector. Color shows details about Gebied. The marks are labeled by % of Total Waarde.

De uitwerking in een Smart Specialisation Strategy die daarbij nodig is, vereist samenhang met de overige economische doelstellingen.

Een Smart Specialisation Strategy (S3) is een strategie waarmee een regio aangeeft hoe te zullen bijdragen aan de doelstellingen van de Europese Unie, gebaseerd op de kwaliteiten van en condities in de regio.

1.3. Kenmerken van de Flevolandse economie

De Flevolandse economie is jong en dynamisch, en de structuur van de Flevolandse economie is de afgelopen decennia duidelijk verbeterd, mede door de inzet van Europese programma's. Het aantal banen groeide sneller dan in de rest van Nederland, net als het Bruto Regionaal Product (BRP). Toch is de economie nog altijd klein en kwetsbaar door een lage werkgelegenheidsgraad, een lager opleidingsniveau, een gering aantal grote ondernemingen en een achterblijvend verdienvermogen in de industrie.

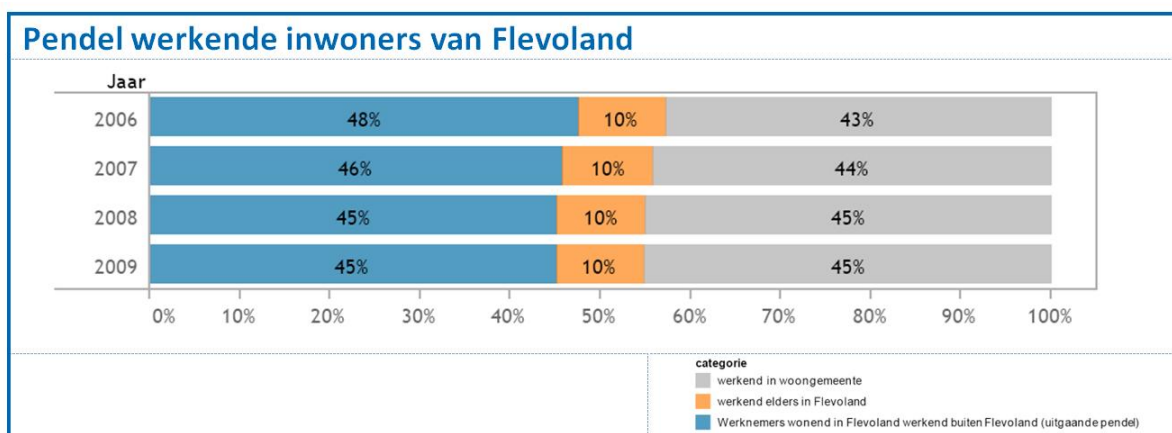
Sectoren

De grootste verdiensectoren in Nederland - en ook in Flevoland - zijn de zakelijke dienstverlening en de maak- en voedselindustrie. Deze sectoren brengen veel toegevoegde waarde en hoogwaardige werkgelegenheid met zich mee. Belangrijke onderdelen in deze sectoren zetten bovendien een economische keten in beweging: via toeleveranciers en services (logistiek, bouw, vervoer, detailhandel) zorgen deze sectoren voor banen en omzet elders in de economische keten.

Ook handel, openbaar bestuur en de zorg zijn sterk vertegenwoordigd. Het verdienvermogen van de industrie blijft achter bij het landelijk gemiddelde.

Arbeidsparticipatie

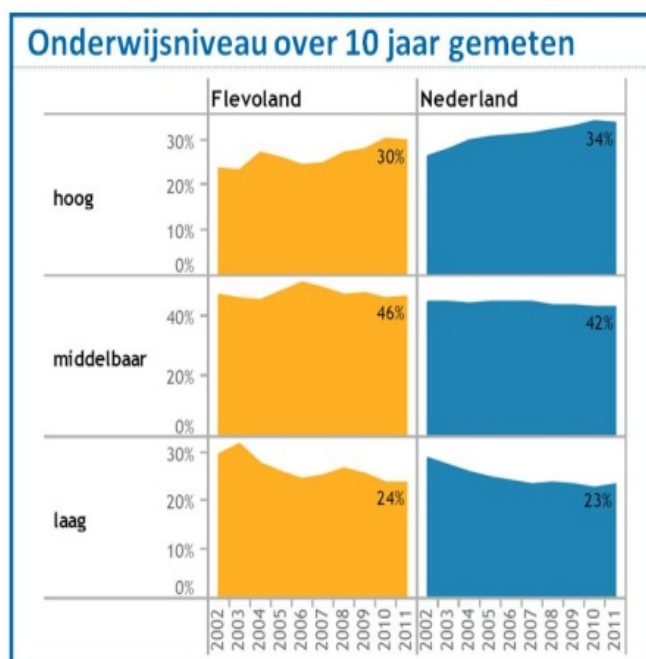
In Flevoland woont 2,5 procent³ van de Nederlandse beroepsbevolking. Hoewel de economie in het afgelopen decennium mooie groeicijfers laat zien, is de toename van de werkgelegenheidsgraad met ongeveer 2 procentpunt⁴ laag. Het aantal banen per hoofd van de beroepsbevolking in Flevoland is verreweg het laagst van alle provincies. Er is wel sprake van een hoge arbeidsparticipatie. Flevoland heeft dus een werkende maar deels forenzende beroepsbevolking. 45 procent van de werkende Flevolandse heeft werk buiten de provincie.



De werkloosheid in Flevoland is medio 2012 het hoogste in Nederland, maar laat een dynamisch beeld zien⁵: een groot deel van de werklozen zit minder dan zes maanden thuis, en slechts een relatief klein deel zit langer dan twaalf maanden zonder werk.

Opleidingsniveau

Een goed opgeleide beroepsbevolking is een voorwaarde voor economische groei en belangrijk in de economische concurrentie tussen regio's. Verhoudingsgewijs bevat de Flevolandse beroepsbevolking minder hoogopgeleiden en meer middelbaar opgeleiden.



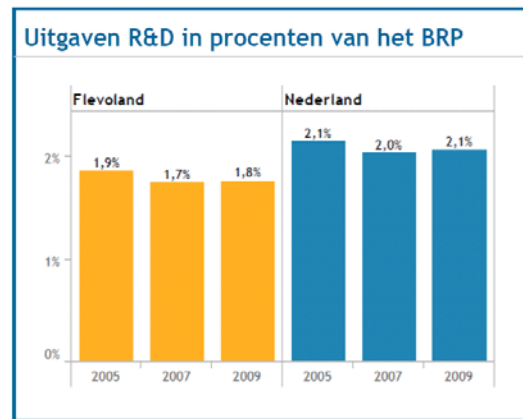
³ CBS 2^e kwartaal 2012

⁴ CBS en Provincie Flevoland 2002-2012

⁵ CBS 2^e kwartaal 2012

Mkb en zzp

De bijna 9 miljard euro die in Flevoland wordt verdiend, is 1,7 procent van de Nederlandse economie. De Werkgelegenheid bij Flevolandse bedrijven met meer dan 200 arbeidsplaatsen bedraagt 20 procent, tegen 28 procent in Nederland. In het verlengde daarvan zijn de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling (R&D) in Flevoland lager dan in Nederland. Het aandeel werkgelegenheid bij zzp-ers is daarentegen met 12 procent hoger dan landelijk (9 procent). De toegevoegde waarde wordt dus vooral geleverd door mkb en eenpersoonsbedrijven.



1.4. Strategische keuze en sturingsfilosofie

De keuze die in deze Economische Agenda wordt gemaakt, is tweeledig:

1. **uitbouwen van de Flevolandse kenniseconomie:** hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de doelstelling “een ondernemend, innovatief, uitdagend klimaat”, en
2. **investeren in de vrijetijdseconomie:** dit is gericht op de doelstelling “een aantrekkelijke leefomgeving en voorzieningen”.

1. Uitbouwen van de Flevolandse kenniseconomie

De provincie Flevoland wil werk maken van de **kenniseconomie** vanwege de toegevoegde waarde en de hoogwaardige werkgelegenheid. Dat gebeurt door de focus te leggen op de topsectoren waarin Flevoland nu al sterk is en/of onderscheidend en veelbelovend is. Het toegankelijk maken van het topsectorenbeleid voor het Flevolandse mkb is een speerpunt.

Via de Economische Agenda worden elementen van economische structuurversterking verbonden met belangrijke maatschappelijke opgaven zoals duurzame voedselproductie, gezond leven en schaarste van energie en grondstoffen.

2. Investeren in de vrijetijdseconomie

Daarnaast blijft de provincie Flevoland investeren in **vrijetijdseconomie**, zodat Flevoland nog aantrekkelijker kan worden voor bewoners, bedrijven en bezoekers.

De ambities op het gebied van recreatie en toerisme worden gekoppeld aan voorzieningen op het gebied van cultuur en sport: door economie en voorzieningen aan elkaar te verbinden, snijdt het mes aan twee kanten.

Sturingsfilosofie en werkwijze

Naast de vraag welke ontwikkelingen vanuit economische perspectief wenselijk zijn en welke inhoudelijke keuzen de provincie Flevoland maakt, is zeker zo relevant op welke manier ambities gerealiseerd kunnen worden.

Leidend bij het vaststellen van uitvoeringsprogramma's is de recent gekozen sturingsfilosofie dat projecten niet alleen aantoonbaar moeten worden gesteund door Flevolandse ondernemers en maatschappelijke organisaties, maar dat er ook een lange termijn commitment is bij alle partijen in zgn. vitale coalities. In deze vitale coalities wordt via businesscases gewerkt aan gezamenlijke doelen, gezamenlijke uitvoeringsstrategieën en gezamenlijk investeringen.

Focus in de provinciale uitvoeringsprogramma's en de deelname aan **vitale coalities** met **samenwerkingspartners** in én buiten Flevoland kan de toegevoegde waarde van de provincie aan de Flevolandse economie optimaliseren.

Focus

De provinciale rol is bovenlokaal en gebiedsbreed, en de focus ligt op taken die het lokale, gemeentelijke belang overschrijden. De economie in Flevoland wordt gemaakt door vele handen, en de provincie kan niet op alle onderdelen het verschil maken.

Daarom richt de provincie zich bij de uitvoeringsprogramma's op een beperkt aantal aansprekende projecten van substantiële omvang die Flevoland zichtbaarder maken, imagooversterkend zijn en die hun intrinsieke motivatie vinden in en gedragen worden door initiatieven vanuit de markt.

Je kan je wel over allerlei dingen druk maken, maar dat is onmogelijk. Er zijn teveel allerlei dingen, dus je moet je specialiseren.

Johan Cruijff

Vitale coalities

De Economische Agenda doet een uitdrukkelijk beroep op publieke en private partijen.

Uitgangspunt is zoveel mogelijk ambities te “stapelen” en te verbinden aan de Omgevingsagenda. Zo wordt het draagvlak onder initiatieven groter en kunnen doelen sneller worden gerealiseerd. In de praktijk betekent dit

1. een integrale benadering van maatschappelijke opgaven,
2. het vormgeven van vitale coalities,
3. het formuleren van businesscases en
4. het stimuleren van nieuwe financieringsarrangementen.

Het vormen van vitale coalities is niet alleen van belang om meer financiële draagkracht voor economische structuurversterking te krijgen, maar zeker ook om de kennis en kunde van bedrijven en maatschappelijke organisaties optimaal te benutten en daarmee kansen voor de Flevolandse economie te verzilveren.

Samenwerkingspartners

De provincie zoekt nadrukkelijk de samenwerking met ondernemers en onderwijs- en onderzoeksinstituten, en wil een actieve bijdrage leveren aan de intensivering van de samenwerking in deze ‘triple helix’.

Volgens de ‘triple helix’-filosofie wordt innovatief ondernemerschap gestimuleerd door de samenwerking van overheden, kennisinstellingen (onderwijs) en ondernemers. Deze worden ook wel de Gouden driehoek of de 3 O's genoemd. Om onnodige overlap in de activiteiten van deze actoren te voorkomen, wordt er door decentrale overheden actief naar onderlinge samenwerking gezocht.

Al zijn de verantwoordelijkheden verschillend en zal de rol van een organisatie per project verschillen, het gezamenlijke doel is ondernemers in Flevoland te ondersteunen en de Flevolandse economie minder kwetsbaar te maken. Vanuit die gedeelde visie wordt binnen Flevoland afstemming gezocht met de zes Flevolandse gemeenten, het georganiseerde bedrijfsleven en de intermediaire organisaties.

Ook met partners buiten Flevoland wordt samenwerking gezocht: de provincie hecht zeer aan de samenwerking binnen de Noordvleugel van de Randstad; daarnaast wil zij kansen benutten om de as Lelystad-Dronten-Kampen-Zwolle te versterken.

1.5. Toekomstperspectief

De Flevolandse economie is jong, dynamisch en sterk in ontwikkeling. De provincie Flevoland wil via samenwerking in vitale coalities actief bijdragen aan die ontwikkeling naar een duurzame economie en nieuwe stuwende werkgelegenheid. Een economie die haar identiteit vindt in de maak- en voedselindustrie en de zakelijke dienstverlening, met inzet van vakmensen en gebruik van slimme technieken, gericht op kansrijke, duurzame activiteiten van economische en maatschappelijke waarde.

Bij het maken van strategische keuzen in deze economische agenda is de blik weliswaar gericht op 2015, maar ligt de horizon verder: het wenkend toekomstperspectief voor de Flevolandse economie in 2025.

In 2025 kenmerkt de Flevolandse economie zich door **een breed spectrum aan innovatieve ondernemingen die actief zijn op een mondiale markt**. De Flevolandse economie levert een nationaal gewaardeerde bijdrage aan de economische activiteiten in de Noordvleugel van de Randstad. Ondernemers, kennisinstellingen en overheden werken nauw samen, waardoor de Metropoolregio Amsterdam een solide plek inneemt in de top 5 van sterke economische regio's in Europa.

In 2025 staat de Flevolandse economie bekend als **een duurzame en gezonde economie**.

- Bedrijven en organisaties voorzien zichzelf van energie en hebben maatregelen genomen om de uitstoot van CO2 tot een minimum te beperken.
- De 'living labs' van Flevoland op het gebied van duurzame voedselproductie, gezond leven en slim gebruik van schone energie en grondstoffen dragen bij aan oplossingen voor nationale vraagstukken.
- De zorg is creatief en innovatief georganiseerd zodat mensen prettig leven en gezond en veilig oud worden in Flevoland.

In 2025 heeft Flevoland **twee nationaal in het oog springende bedrijventerreinen** ontwikkeld waar werk is voor 5.600 mensen:

- Airport Garden City, het bedrijventerrein nabij een dynamisch Lelystad Airport, is uitgegroeid tot een ruim opgezet, groen en energieneutraal bedrijventerrein dat 3.000 arbeidsplaatsen biedt.
- de overslaghaven Flevokust bij Lelystad vormt een belangrijke schakel tussen Amsterdam en Noord-Nederland, en er werken 2.600 mensen vooral in de logistiek.

In 2025 is Flevoland **een internationaal toonaangevend agrarisch productiegebied**.

- Uniek is de kennisintensieve productie van pootaardappelen. De Noordoostpolder is uitgegroeid tot een internationaal gerenommeerde greenport, met Emmeloord als Seed Potato Capital of the World. De teeltmethoden zijn intensief en duurzaam.
- Flevoland is mede dankzij de Floriade in 2022 mondiaal bekend als gidsregio voor de kennisintensieve, moderne, hoogproductieve landbouw en de biologische land- en tuinbouw. Ondernemers werken nauw samen met kennis- en onderwijsinstellingen uit binnen- en buitenland. Het Praktijkonderzoek Plant&Omgeving (PPO) in Lelystad (onderdeel van Wageningen Universiteit en Researchcentrum), de CAH Vilentum en de cross-over met het Geomatics Business Park in Marknesse spelen hierbij een belangrijke rol.

In 2025 heeft Flevoland **een bloeiende farmaceutische industrie**.

- Met de upgradering van de nieuwe High Containment Unit (HCU) in 2013 heeft het Centraal Veterinair Instituut in Lelystad (evenals het PPO een onderdeel van Wageningen UR) een internationaal erkende bijdrage geleverd aan de preventie en bestrijding van zoönosen: infectieziekten die kunnen worden overgedragen van dier op mens.
- De vernieuwde HCU heeft een aanzuigende werking gehad op diverse farmaceutische bedrijven in binnen- en buitenland. Dit heeft geleid tot nieuwe, hoogwaardige werkgelegenheid, met name rond de Emerging Diseases Campus in Lelystad.

In 2025 kent Flevoland **een bloeiende composietindustrie**.

- Een veelheid aan gespecialiseerde bedrijven heeft zich in Flevoland gevestigd, waaronder bedrijven die composietproducten ontwikkelen voor uiteenlopende sectoren: lucht- en ruimtevaart, scheepsbouw, fietsindustrie, windenergie, de automobiële industrie, gevelbouw en infrastructuur.
- Het Flevolandse cluster CompoWorld is uitgegroeid tot een internationale 'composite valley' met het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium in Marknesse als belangrijke kennisleverancier.

In 2025 wordt Flevoland beschouwd als **een aantrekkelijke toeristisch-recreatieve bestemming**.

- De Floriade 2022 –die samen met de MRA is georganiseerd– is een groot succes geweest, en

heeft meer dan de begrote 2 miljoen bezoekers getrokken. Inmiddels is gestart met de ontwikkeling van het Floriade-terrein tot een stadswijk, waar al een hotel, een congresaccommodatie en een evenemententerrein zijn.

- De grootschalige, op kinderen gerichte topattractie in Almere trekt niet alleen inwoners van Flevoland: ook veel (inter)nationale bezoekers aan Amsterdam weten de weg te vinden naar deze attractie.
- In 2025 biedt niet alleen de hele Flevoboulevard van Flevoland watersportrecreatie maar de gehele kuststrook van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. In het Markermeer-IJmeer zijn verschillende ecologische maatregelen uitgevoerd, waardoor er ruimte is gekomen voor de ontwikkeling van watersport en watergerelateerde vrijetijdsvoorzieningen. Lelystad staat bekend om zeilevenementen van internationale allure, en bezoekers van deze zeilevenementen verblijven graag in het drijvende bungalowpark voor de kust.
- Het erfgoedpark Batavialand aan de Lelystadse kust, Urk, Schokland en het overige cultureel erfgoed van Flevoland zijn in trek bij bezoekers bij toeristen uit binnen- en buitenland.
- Met de goed toegankelijke Oostvaardersplassen beschikt Flevoland over een (inter)nationale trekker voor natuurliefhebbers. Ook wordt de economische potentie van Flevolandse natuurgebieden optimaal benut. Naar het voorbeeld van de vestiging van Scouting Nederland in het Hosterwold, is het gelukt om meer economische functies op een verantwoorde wijze te integreren in de Flevolandse natuur.

2. Werk maken van de Flevolandse kenniseconomie

2.1. Inleiding

De beleidskeuze in deze Economische Agenda voor uitbouw van de Flevolandse kenniseconomie en daarmee het verbeteren van het innoverend vermogen van Flevolandse ondernemers, wordt nadrukkelijk ingegeven door de aanwezigheid van de kennisinstituten die Flevoland rijk is. Zij vormen het vertrekpunt van de provinciale innovatieplannen.

De beleidskeuzen zijn voorts expliciet verbonden aan maatschappelijke uitdagingen. Belangrijke opgaven zoals duurzame voedselproductie, gezond leven en het vinden van oplossingen voor schaarste van energie en grondstoffen, bieden uitstekende economische kansen. Zo gaan biobased economy en productie van duurzame energie prima samen.

Er is een bewuste keuze gemaakt voor een beperkt aantal kansrijke sectoren. Dit zijn sectoren waarin Flevoland zich al onderscheidt en die een duurzame groeibeloofte in zich dragen. De toegevoegde waarde wordt geleverd door de excellente kennisinstellingen.

Kennisinstellingen

Er zijn twee nationale kennisinstituten met veel potentieel gevestigd in Flevoland:

- het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR) in Marknesse met het composietenlaboratorium, en
- het Centraal Veterinair Instituut (CVI) in Lelystad, onderdeel van Wageningen UR.

Daarnaast onderscheidt Flevoland zich in de duurzame agrarische kenniseconomie met de Christelijke Agrarische Hogeschool (CAH Vilentum) met locaties in Dronten en Almere. Ook het Praktijkonderzoek Plant&Omgeving (PPO) en ACRRES –het landelijke praktijkcentrum voor duurzame energie en groene grondstoffen–(beide onderdeel van de Wageningen UR) zijn een vermelding waard.

Dit geldt ook voor Windesheim Flevoland, die als nieuwe brede instelling voor Hoger Onderwijs een passend arbeidsaanbod zal leveren, maar ook met bijvoorbeeld haar lectoraten een essentiële rol zal vervullen bij het vertalen van kennis in innovaties.

Sectoren

Unieke lokale omstandigheden lijken het succes van clusters te bepalen (PBL, 2007). De unieke lokale omstandigheden die zich in Flevoland aandienen zijn combinaties van:

- de modernste landbouw in Nederland, de agrarische kennisinstellingen en de zoetwaterkwaliteit;
- het centrum voor visserij en de hightech visverwerkende en exporterende industrie;
- specifieke kennisinstellingen voor composieten (hightech systemen en materialen) en voor internationaal veterinair onderzoek.

Nationaal is voor het aanjagen van de duurzame economische groei gekozen voor topsectorenbeleid. Binnen de regio's moet er worden gefocust op een beperkt aantal kansrijke topsectoren. Binnen Flevoland komen alle negen topsectoren voor, maar de specialisatiegraad en de omvang verschillen sterk (PBL, CBS, 2012).

Wat specialisatiegraad⁶ betreft, is Flevoland duidelijk sterk in de topsectoren Tuinbouw&Uitgangsmaterialen (1,9), Agro&Food (1,6), Energie (1,5) en HTSM maakindustrie (1,3). Ook bij de omvang van het aantal banen scoren de sectoren Tuinbouw&Uitgangsmaterialen (2.000), Agro&Food (6.400 in de productie en voedselindustrie) en HTSM maakindustrie (3.300) (relatief) hoog.

De topsector Agro&Food bestaat uit de subsectoren primaire productie, voedingsmiddelenindustrie, groot- en detailhandel en overige activiteiten. In totaal kent Flevoland in deze sector 20.000 banen.

De innovatieagenda van de topsector HTSM omvat een veelheid aan disciplines, waaronder micro- en nano electronica, mechatronica, nanotechnologie, fotonica, sensortechnologie en nieuwe materialen. Flevolandse bedrijven zijn met name actief in de ICT, robotica, sensortechnologie en de composiettechnologie. Flevoland huisvest bedrijven die aardobservaties toepasbaar maken en sinds kort is de stichting CompoWorld actief. Het technologiecluster levert een belangrijke bijdrage aan de verbreding van het economisch profiel van Noordelijk Flevoland via cross-overs naar de Agro&Food sector, de Visserij en de Energie sector. De provincie zet zich er de komende periode dan ook voor in om het technologiecluster rondom het NLR verder te versterken en geeft daarbij prioriteit aan de versterking van het composietencluster in Flevoland.

De topsector Life Sciences & Health heeft een specialisatiegraad die lager ligt dan die in Nederland, namelijk 0,9. Echter, in een nationaal onderzoek van BCI (Buck Consultants International, 2012), wordt het Centraal Veterinair Instituut (CVI) te Lelystad aangemerkt als een manifeste kennisdrager, met een focus op R&D en technologiegedreven activiteiten: de Emerging Disease Campus in Lelystad is in ontwikkelingsfase.

Volgens definitie van het CBS heeft de topsector Life Sciences & Health in Flevoland 630 banen. Een iets ruimere definitie van LISA en bureau Louter, inclusief de sector Zorg toont een omvang van circa 2.400 banen.

Door te focussen op technische zorginnovatie wordt een succesvolle cross-over met de HTSM nagestreefd.

Keuze regionale topsectoren

De unieke lokale omstandigheden in Flevoland voor kansrijke clusters en de mate van specialisatie en banenomvang leiden tot een keuze voor de focus op de volgende topsectoren:

1. Agro&Food/Tuinbouw&Uitgangsmaterialen: Agribusiness en Visbusiness;
2. High Tech Systemen en Materialen: Composieten;
3. Life Sciences & Health: Gezondheid mens&dier en Zorginnovatie.

2.2. Clusteraanpak: versterken regionale innovatiearena's

Clusteraanpak

Om de ambities uit de Economische Agenda te realiseren, wordt een clusteraanpak gehanteerd en worden in de drie genoemde sectoren diverse toonaangevende clusters ontwikkeld.

Een clusteraanpak stimuleert organisaties in een sector, of met dezelfde functie binnen een sector, te profiteren van elkaars nabijheid. Organisaties kunnen van elkaar profiteren door middel van samenwerking, kennisdeling of het delen van kosten.

⁶ Definitie specialisatiegraad: bij de specialisatiegraad of locatiequotiënt wordt het regionaal aandeel vestigingen in een bepaalde sector afgezet tegen het nationale aandeel van die sector. Als het aandeel vestigingen in een sector op regionaal niveau gelijk is aan dat op nationaal niveau, dan is de locatiequotiënt 1. Bij een hoger aandeel in de regio is de locatiequotiënt hoger dan 1 (oververtegenwoordiging) en andersom.

Uitgangspunt daarbij is 'sterker maken wat sterk is': de drie genoemde sectoren uitbouwen en kansen identificeren voor nieuwe vormen van innovatieve bedrijvigheid. Een succesvol cluster vergroot de aantrekkingskracht van de regio voor hoogopgeleid talent en bedrijven, en leidt per saldo tot meer directe en indirecte werkgelegenheid en een hogere bijdrage aan de economische groei.

Voorwaarden voor succes

Een randvoorwaarde voor succesvolle clusters is een goed functionerend innovatiesysteem: economische meerwaarde ontstaat pas als er een geregisseerd samenspel is tussen onderzoeksinstituten, onderwijsinstellingen en ondernemers. De onderwijsinstellingen leveren het talent, de onderzoeksinstituten nieuwe kennis en het bedrijfsleven benut het talent en de kennis om met nieuw ontwikkelde producten de (inter)nationale markt te veroveren. Via kennisvalorisatie kan de gezamenlijke kennis worden toegepast bij producten, diensten, processen en nieuwe bedrijvigheid van economisch en/of maatschappelijk nut. In zo'n systeem starten studenten en onderzoekers tegen lage kosten nieuwe bedrijven (spin-offs en spin-outs), die idealiter mede worden gefinancierd door succesvolle ondernemers uit de regio. De groei van bestaande bedrijven en de opkomst van nieuwe bedrijven vormen het vliegwiel voor groei van meer werkgelegenheid en grotere investeringen.

Meetbaarheid

Kennisvalorisatie laat zich op verschillende manieren meten:

- contract onderzoek bij kennisinstellingen (volume en klanten)
- octrooien/patenten en licenties (R&D uitgaven, aantal, inkomsten uit verkoop)
- gemeenschappelijk intellectueel eigendom (R&D uitgaven, iconisch project)
- publiek private samenwerking (investeringsvolume, aantal projecten)
- verkoop innovatieve producten en technologie (omzet, aantal)
- enabling technologies/facility's (investeringsvolume, campus ontwikkeling)
- spin-offs en spin-outs (aantal nieuwe bedrijven, nieuwe arbeidsplaatsen)

Het succes van innovatiearena's is dus af te leiden uit het meten van kennisvalorisatie. Deze indicatoren worden meegenomen in de uitwerking van concrete projectplannen.

Valorisatie is, kort gezegd, het verzilveren van wetenschappelijke kennis en techniek. Het is het proces waarin nieuw ontwikkelde technologie en kennis, aanwezig bij kennis- en onderwijsinstellingen, tot maatschappelijke waarde wordt gebracht. Wetenschappelijke kennis wordt immers pas waardevol wanneer deze niet alleen gedeeld wordt met vakgenoten, maar ook toegankelijk is voor derden, zodat nieuwe combinaties van kennis kunnen leiden tot innovatieve oplossingen, ten gunste van de maatschappij.

Valorisatie niet vanzelfsprekend

Helaas functioneren innovatiesystemen niet optimaal. De valorisatie van kennis naar bedrijvigheid is moeizaam en niet vanzelfsprekend: er zijn vele drempels bij het commercialiseren van innovaties, het verbinden van kansrijke innovaties aan financierings-bronnen, het vergroten van het innovatievermogen van bedrijven en het werken aan kansrijke cross-overs. Onderzoeksinstituten, onderwijsinstellingen en bedrijven vinden elkaar niet vanzelf. Kennisinstellingen moeten worden gestimuleerd om actief kennis over te dragen en mee te denken in businesscases. Bedrijven moeten bewust worden en blijven van de noodzaak tot innovatie en het gebruik van nieuwe kennis. Dit vereist een intermediaire structuur die kennisinstellingen en bedrijvigheid met elkaar verbindt.

Ondersteunende structuur via innovatiearena's

Het organiseren van de intermediaire structuur die kennisinstellingen verbindt met bedrijvigheid is een taak van de overheid. Via het nationale topsectorenbeleid richt het Rijk zich sectoraal op (inter)nationaal opererende kennisinstellingen en het grote (R&D gedreven) bedrijfsleven. Niet of nauwelijks in beeld is het mkb: de motor van de economie. Het mkb is veelal regionaal actief. Als regionale overheid ziet de provincie Flevoland het als haar verantwoordelijkheid om leiderschap te tonen bij de ontwikkeling en versterking van intermediaire structuren tussen mkb en kennisinstellingen. Als aanjager en verbinder geeft de provincie Flevoland vorm aan regionale innovatiearena's waar onderzoek, onderwijs en bedrijfsleven samenkomen en succesvolle, (inter)nationaal erkende kennisvalorisatie in Flevoland voortbrengen.

In de lijn van de succesvolle TMI-regeling creëert provincie Flevoland een mkb-luik om bij het mkb innovaties financieel mogelijk te maken die aansluiten bij de thema's duurzame voedselproductie, gezond leven en schaarste van energie en grondstoffen. Ook is er aandacht voor de aansluiting van het onderwijs op de beroepspraktijk (Human Capital Agenda) en het begeleiden van nieuwe kleine bedrijven op thema's als groei en ondernemerschap. Tot slot is het belangrijk om (inter)nationale netwerken van de topsectoren te verbinden met de Flevolandse clusters. Als ambassadeur draagt provincie Flevoland bij aan de bekendheid van Flevoland als innovatieve regio. De internationaliseringagenda wordt hierop afgestemd.

Elementen clusteraanpak

De clusteraanpak bestaat uit de volgende zes elementen:

1. actief verbinden van mkb met kennisinstellingen via innovatiearena's
2. stimuleren van kennisvalorisatie
3. organiseren van een optimaal samenspel op regionaal en (inter)nationaal niveau
4. bijdragen aan de Human Capital Agenda
5. begeleiden van spin-offs en spin-outs
6. (inter)nationaal bekendheid geven aan Flevoland als innovatieve regio

De volgende paragrafen beschrijven de inspanningen die zich vanuit de Economische Agenda concentreren op de onderscheiden sectoren, niches en kansrijke cross-overs.

Een cross-over is een samenwerking tussen twee organisaties of bedrijven uit verschillende sectoren die gezamenlijk een product ontwikkelen. Een bekend voorbeeld is de samenwerking tussen Philips en Douwe Egberts, dat de Senseo met koffiepads opleverde.

2.3. Cluster Agribusiness - topsectoren Agro&Food / Tuinbouw&Uitgangsmaterialen

Opgave

De Nederlandse land- en tuinbouwsector staat voor de grote uitdaging om nieuwe voedselproductie concepten te ontwikkelen die erop gericht zijn de groeiende wereldbevolking te voeden zonder schade toe te brengen aan het milieu. Deze doelstelling, kortweg aangeduid met "twee keer meer met twee keer minder", kan alleen worden gerealiseerd door het versterken van duurzame, innovatieve productieketens. In de innovatieagenda van de twee topsectoren Agro&Food, en Tuinbouw&Uitgangsmaterialen is deze doelstelling dan ook als leidende opgave opgenomen.

Het 'vergroenen' van de economie betekent een grondige heroverweging van het model van groei, transport, productie en consumptie, waarmee bovendien een gedragsverandering gepaard zal moeten gaan. Flevoland zal, vanuit zijn pioniersgeest en ontwikkelkracht, met innovatieve oplossingen komen. De 'making of' van de Floriade 2022 biedt uitstekende kansen om als verbinder en als gastheer een kennis- en innovatieplatform te faciliteren dat innovaties tot stand brengt en in "proeftuin Flevoland" uittest en valoriseert.

Positie Flevoland

De agrarische bedrijven in Flevoland leveren kwaliteitsproducten en uitgangsmaterialen, en dragen op die manier substantieel bij aan de internationale positie van Nederland op het gebied van de land- en tuinbouw. De aanwezigheid van meerdere kennisinstellingen biedt bovendien mogelijkheden om nieuwe productieconcepten te ontwikkelen, uit te testen en te demonstreren. De Flevolandse land- en tuinbouw kan op die manier een belangrijke bijdrage leveren aan de versterking van de internationale positie van de sector, de verdere ontwikkeling van de biobased economy en verduurzaming van de grondgebonden landbouw.

Flevoland is bij uitstek geschikt als proeftuin voor de moderne landbouw. In Flevoland kun je laten zien hoe je landbouw kunt bedrijven die goed is voor milieu en portemonnee. Nieuwe duurzame en efficiënte productiesystemen zijn nodig om de wereld te voeden. Flevolandse ondernemers en de daar gevestigde kennisinstellingen kunnen daar een belangrijke bijdrage aan leveren.

*Prof. dr.ir. Rudy Rabbinge
wetenschapper*

Bijdrage

Provincie Flevoland wil graag actief bijdragen aan het bereiken van deze doelstelling en zet hiertoe Showcase Flevoland in. Dit is een initiatief van Wageningen UR, CAH Vilentum, LTO Noord en de provincie Flevoland. In 2011 zijn de doelstellingen voor Showcase Flevoland gedefinieerd en is een voorstel voor een uitvoeringsorganisatie opgesteld.

Vanuit de ambities van de Economische Agenda wordt eind 2012 een uitvoeringsstrategie gepresenteerd voor Showcase Flevoland, gericht op versterking van de grondgebonden landbouw, de biobased economy en de metropolitane landbouw, voor zover het gaat om voedselproductie in de stad.

Metropolitane landbouw is een positieve innovatieve reactie op de uitdagingen in ons voedselsysteem. Het is een pragmatische visie voor een nieuwe, duurzame agrologica. In die logica staat cocreatie van nieuwe verbindingen tussen stedelijke en landbouwgebieden centraal. Een metropoolaan gebied beslaat een gebied tot een straal van 300 kilometer rondom een grootstedelijke regio. In dit gebied zijn stedelijke druk op de ruimte (waarde van de grond), maar ook stedelijke of maatschappelijke waarden, factoren. Hierdoor is in een dergelijk gebied de legitimiteit van de landbouw een duurzame landbouw: naast economische rendabiliteit, gaat het ook over ecologische duurzaamheid, zoals ruimte voor natuur en kringloopsluiting, en om sociaal- maatschappelijke waarden zoals dierenwelzijn en landschapsbeleving.

Ook wordt daarin uitgewerkt op welke manier aansluiting wordt gezocht met de innovatieagenda's van genoemde topsectoren, en hoe de gekozen innovatielijnen uit het Bidbook Floriade Almere zich verhouden tot Showcase Flevoland.

De provincie Flevoland steunt de voorlopers in de Flevolandse land- en tuinbouwsector door kennisontwikkeling en kennisvalorisatie te faciliteren, en de interactie tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden actief te ondersteunen. Zo zal samenwerking tussen de Agro&Food-sector en het Geomatics Business Park in Marknesse tot waardevolle cross-overs kunnen leiden.

Daarnaast wordt toepassingsgerichte, vraaggestuurde innovatie zo veel mogelijk gestimuleerd. De provincie Flevoland zal zich inspannen om het instrumentarium dat door het Rijk in het kader van het topsectorenbeleid voor Agro&Food en Tuinbouw&Uitgangsmaterialen wordt ontwikkeld, beschikbaar te maken voor Flevolandse ondernemers.

Waar mogelijk zal het instrumentarium worden ingezet om Noordelijk Flevoland te laten uitgroeien tot een volwaardig Greenport.

Een Greenport is een grote tuinbouwcluster, waarin planten, bomen, bollen, bloemen en groenten worden geproduceerd en verhandeld. Er is een hele keten van activiteiten met kassenbouw, techniek, transport, onderwijs en onderzoek, veredeling e.d.

Tot slot is de provincie Flevoland een enthousiast ambassadeur van de Flevolandse kennis- en onderwijsinstellingen.

Voorbeeld

In Flevoland is in de periode 2006 – 2010 door ondernemers en kennisinstellingen een solide basis voor precisielandbouw gelegd. Er zijn in Flevoland prima mogelijkheden om deze voorsprong verder uit te bouwen. Dankzij de ontwikkeling van nieuwe ICT toepassingen, het gebruik GPS en satellietnavigatie, sensortechnologie en gewasobservatie is het mogelijk om plaatsspecifiek meststoffen toe te dienen, of gewasschade te voorkomen. Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen kan hierdoor aanzienlijk worden gereduceerd. Dit komt het Flevolandse milieu ten goede. Agrarisch ondernemers en mechanisatiebedrijven uit Flevoland, kennisinstellingen en bedrijven die zijn gevestigd in het Geomatica Business Park (GBP) tonen serieus belangstelling voor deze tweede generatie precisielandbouw en spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van praktijkgerichte toepassingen.

Voorbeelden van andere innovatieve projecten in Flevoland zijn:

- Bioraffinage plantaardig materiaal
- Gebruik plantaardige vezels in composieten (biocomposieten)
- Terugwinning fosfaat uit rioolslib
- Sensor toepassingen in de visserij
- Specialized nutrition: gezond voedsel



Fotoverantwoording: Wouter Zunneberg, AgroSense

2.4. Cluster Visbusiness - topsector Agro&Food

Opgave

In de visserijketen zijn ingrijpende veranderingen nodig zijn om ook op termijn economisch rendabel te kunnen produceren. Die veranderingen omvatten onder meer kostenreductie, verduurzaming en ketenintegratie.

Positie Flevoland

De visserijsector en de visverwerkende industrie zijn bepalend voor het economisch profiel van Urk, en daarmee ook van groot belang voor de provincie Flevoland. De Urker ondernemers in deze sector zijn zich in toenemende mate bewust van de noodzaak tot aanpassing. Daarom is in 2011 Blue Port Urk opgericht: het regionale centrum voor innovatie en marketing van de visserijsector, en is een start gemaakt met een ingrijpend transitieproces.

Bijdrage

De provincie Flevoland onderkent het belang van deze transitie en wil dit proces actief ondersteunen via het Programma Zuiderzeelijngelden Noordelijk Flevoland. De focus ligt daarbij primair op het toepassen van kennis die in andere sectoren al aanwezig is of wordt ontwikkeld, zoals kennis over 'tracking and tracing' uit andere voedselketens, en kennis over nieuwe materialen en slimme sensortechnologie die het gebruik van fossiele brandstof verder kunnen reduceren.

2.5. Cluster Composieten - topsector High Tech Systemen en Materialen

Opgave

De composietensector is relatief jong, sterk in ontwikkeling en heeft een grote marktpotentie.

Composiet is een verzamelnaam voor materialen die zijn samengesteld uit meerdere componenten, met name de combinatie van vezels en kunsthars. Composieten bieden vrijwel onbegrensde mogelijkheden voor het vormen van het materiaal, en er zijn vele mogelijkheden voor toepassing en gebruik.

De voordelige eigenschappen van composiet komen tot hun recht in een breed toepassingsveld waaronder lucht- en ruimtevaart, scheepsbouw, windenergie, de fiets- en automobielenindustrie, gevelbouw en infrastructuur.

Het gebruik van composietmaterialen zorgt voor gewichtsreductie en toename van de levensduur, terwijl de sterkte ten minste vergelijkbaar is met die van metaal en andere materialen. Ook het hergebruik (recycleerbaarheid) van materialen na afloop van de economische levensduur ligt hoog. Dit leidt tot belangrijke economische en maatschappelijke voordelen, zoals vermindering van brandstofverbruik en uitstoot van CO₂, het verminderen van investerings- en onderhoudskosten en verlagen van milieueffingen.

Positie Flevoland

In de afgelopen tien jaar heeft het Nationaal Lucht- en Ruimtevaart Laboratorium (NLR) in Marknesse veel kennis ontwikkeld over composietmateriaal. Voor het composietlaboratorium, mede mogelijk gemaakt met bijdragen van de provincie Flevoland en de Europese Unie, heeft het NLR in 2011 de Fibre Placement Machine aangeschaft. Met deze weefrobot is een goede basis gelegd voor toegepast composietonderzoek dat nieuwe productietechnieken en toepassingsgebieden zal opleveren. Om die reden is in 2011, met provinciale steun, het Masterplan CompoWorld opgesteld. Kern van dit Masterplan is om een composietencluster in Noordelijk Flevoland te ontwikkelen, waar bestaande kennis wordt benut door mkb uit de regio. In het composietencluster wordt tevens nieuwe kennis ontwikkeld en wordt praktijkgericht onderwijs gegeven op mbo- en hbo-niveau. Voor de uitvoering van het Masterplan is inmiddels de Stichting CompoWorld opgericht.

De markt voor composieten zal de komende tien jaar wereldwijd zeer sterk groeien. Flevoland heeft dan ook goud in handen. Flevoland beschikt over een bijzonder economisch en maatschappelijk potentieel op het gebied van composiet-technologie. CompoWorld wil dit potentieel ontwikkelen door kennis toepasbaar te maken voor ondernemers in Flevoland. Zo draagt CompoWorld bij aan de economische versterking van Flevoland.

*Fred Abbink
Voormalig directeur NLR
Voorzitter stichting CompoWorld*

Bijdrage

Met een actieve bijdrage ondersteunt de provincie Flevoland het composietencluster in Noordelijk Flevoland bij het uitgroeien naar een cluster dat zowel nationaal als internationaal naamsbekendheid geniet en waar ondernemers, onderzoek en onderwijs gericht samenwerken. CompoWorld zoekt de komende jaren nadrukkelijk samenwerking met technische universiteiten in binnen- en buitenland en wil uiterlijk op 1 januari 2016 zonder overheidssteun kunnen functioneren.

Daarnaast zal de provincie zich blijven inspannen om bedrijven in Flevoland en daarbuiten te verbinden aan CompoWorld. Samen met de Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland zal de provincie zoeken naar nieuwe mogelijkheden om vitale coalities te vormen, gericht op de verdere versterking van de Flevolandse composietsector.

CompoWorld is als regionaal initiatief in de actieagenda van de topsector High Tech Systemen en Materialen opgenomen. De provincie geeft op deze manier gericht mede invulling aan de innovatieagenda van deze topsector.

Voorbeeld

Composieten zijn licht en sterk en kennen toepassingen in ondermeer de vliegtuigbouw, de scheepsbouw de automotive industrie en de maakindustrie. De stichting CompoWorld stimuleert het gebruik van composieten door Flevolandse ondernemers te ondersteunen bij kennisontwikkeling en kennisoverdracht. Er zijn mogelijkheden om composiet toe te passen in de Urker visvloot. Hierdoor kan het brandstofverbruik worden terug gebracht. Diverse ondernemers van Urk zien hierin kansen en overwegen om samen met het NLR en de stichting CompoWorld te verkennen wat hierin de mogelijkheden zijn.

In de luchtvaartindustrie wordt composiet inmiddels al veel toegepast. Onderhoud en reparatie van composietonderdelen vereisen specifieke kennis en vaardigheden. Er zijn kansen om deze competenties in Flevoland verder te ontwikkelen in relatie tot de ontwikkelingen op Lelystad Airport.

Andere voorbeelden waarin composieten worden verwerkt:

- Sluizen en bruggen
- Windturbines
- Laadbakken van vrachtauto's
- Architectonische toepassingen in de woning- en utiliteitsbouw



2.6. Cluster Gezondheid mens en dier - topsector Life Sciences & Health

Opgave

De gezondheid van mensen hangt samen met die van dieren (One Health). Steeds duidelijker wordt dat virussen, bacteriën en andere micro-organismen overgaan van dier op mens (Q-koorts, Sars, tuberculose, EHEC, resistente bacteriën). Vroegtijdige opsporing van infecties, ontwikkeling van vaccins, oplossingen voor antibioticaresistentie en het uitwisselen van veterinaire en humane kennis, kunnen de gezondheid van mensen en dieren verbeteren en de zorgkosten verlagen.

Positie Flevoland

Onder de naam Humanimal, Health Innovations voor Humans & Animals werkt het gespecialiseerde en ondernemende Flevolandse cluster Life Sciences aan de gezondheid van mens en dier. Het Centraal Veterinair Instituut (CVI), onderdeel van de Animal Sciences Group (ASG) van Wageningen UR, fungeert als kennisanker en is internationaal dé benchmark op het gebied van diergezondheid. De clusterpositie wordt versterkt door de High Containment Unit (HCU) bij het CVI en de ontwikkeling van een Emerging Diseases Campus (EDC) op hetzelfde terrein. Deze combinatie van een voor Europa unieke onderzoeksfaciliteit en een instrument om de kennis die binnen het CVI is ontwikkeld, marktgedreven te valoriseren, fungeert als magneet voor bedrijvigheid, onderzoeksplaatsen en -gelden. Hierbij wordt ook gedacht aan het ontwikkelen en valoriseren van cross-overs met ICT (bio-informatica), medische technologie en met humane geneeskunde.

Flevoland moet uitgaan van eigen kracht en voortbouwen op bestaande sterktes. Flevoland onderscheidt zich onder meer op het thema One Health vanwege de aanwezigheid van het Centraal Veterinair Instituut en de unieke mogelijkheden om nieuwe vaccins te testen. Om de dreiging van infectieziekten wereldwijd op te lossen zijn innovaties nodig. De ontwikkeling van de Emerging Diseases Campus is het platform voor onderzoek, innovaties en de ontwikkeling van nieuwe producten waar wereldwijd vraag naar is.

*Prof. dr. Eric Claassen
ondernemer en wetenschapper*

Het Flevolandse cluster is vertegenwoordigd in diverse Europese netwerken en behoort qua kennis als marktpositie tot de wereldtop. Opvallend is dat dit kleine cluster tal van interfaces heeft met andere regio's en clusters. Zo is er een directe relatie met Food Valley rondom Wageningen en zijn er goede verbindingen met Immuno Valley: een sterk landelijk samenwerkingsverband van kennisinstellingen en bedrijven uit de humane en veterinaire Life Sciences.

De ambitie en het potentieel zijn dus aanwezig om baanbrekende oplossingen te realiseren en daarmee een groot internationaal marktaandeel te verwerven in een snel groeiende niche.

Bijdrage

De innovatiekansen van het Flevolandse cluster kan in kracht winnen door humane en veterinaire kennis en kunde te combineren via open innovatie en 'value added partnership': samenwerking op basis van de specifieke toegevoegde waarde die een partner inbrengt. Daartoe stimuleert de provincie Flevoland kennisvalorisatie en toepassingsgerichte innovatie die leidt tot nieuwe producten en diensten. Slim aansluiting op de bestaande infrastructuur gecombineerd met optimaal profiteren van nieuwe faciliteiten kan een magneet voor nieuw onderzoek en bedrijvigheid opleveren.

De provincie Flevoland levert een financiële bijdrage aan de upgradering van de HCU bij het CVI; daaraan wordt de randvoorwaarde verbonden dat de faciliteiten ook toegankelijk zijn voor het mkb.

Daarnaast geeft de provincie Flevoland mede invulling aan de innovatieagenda voor het thema One Health van de topsector Life Sciences & Health en aan de cross-over met de agenda van de topsector Agro&Food (vooral op het punt van voedselveiligheid, gezonde voeding en dierenwelzijn), en wil zij een bijdrage leveren aan het oplossen van een vijftal specifieke knelpunten:

1. de financieringskloof bij (pre)klinische ontwikkelingstrajecten van vaccins, diagnostica en therapeutica doordat marktgedreven investeringen risicovol zijn, omdat vooraf moeilijk is in te schatten hoeveel mensen en dieren wanneer zullen worden getroffen;
2. de stagnatie in de doorontwikkeling van kleine bedrijven in de Life Sciences sector tot grotere ondernemingen;
3. onvoldoende financiële middelen en een smalle technologiebasis bij mkb om de uitgewerkte technologie te vertalen in een groter aantal toepassingen;
4. het ontbreken van voldoende betaalbare incubatorfaciliteiten voor startende en doorstartende Biotech-bedrijven;
5. de beperkte zichtbaarheid van infectieziekten binnen de Life Sciences sector in Nederland, ondanks de toonaangevende positie van de Nederlandse kennisinfrastructuur en het marktleiderschap in de productie van veterinaire vaccins.

Voorbeeld

De uitdaging is om de mogelijkheden voor samenwerking tussen life sciences en zorg te benutten, bijvoorbeeld door gebruik te maken van elkaars kennis en nabijheid, als het gaat om onderzoek- en laboratoriumfaciliteiten.



2.7. Cluster Zorginnovatie - topsector Life Sciences & Health

Opgave

Hoewel de pure economisch waarde van de sector – met een lage multiplier en nauwelijks export – beperkt is, heeft ze wel sociale toegevoegde waarde voor de kwaliteit van de samenleving en het welbevinden van mensen. Bovendien valt op dat de zorg ten opzichte van andere sectoren bovengemiddeld investeert in R&D.

Innovatie is zowel vanuit kostenbesparing als kwaliteitsverbetering essentieel. Innoveren is nodig om de doelmatigheid van de zorg te verbeteren, maar ook om nieuwe producten en diensten te ontwikkelen die bijdragen aan een hogere (preventieve) effectiviteit (minder zorggebruik). Er zijn nieuwe concepten nodig die dichter aansluiten bij de wensen en eisen van de burger.

Positie Flevoland

De zorgsector in Flevoland is goed voor 7 procent van het BRP. Sinds 2002 is het de snelst groeiende bron van werkgelegenheid: in Flevoland werken ruim 25.000 mensen in de zorg, 15 procent van het totaal aantal banen.

Flevoland groeit sneller én vergrijsd sneller dan de rest van Nederland⁷: zo groeit het aantal ouderen in Flevoland tot 2025 met 79 procent, bijna het dubbele van het landelijke percentage van 40. Dat zal gepaard gaan met een forse groei van de zorgvraag, en stelt dus eisen aan het aanbod aan zorgvoorzieningen. In Flevoland is dat aanbod lager dan elders in Nederland. De achterstand wordt kleiner, maar ondanks alle inspanningen bedroeg de achterstand in 2011 nog ongeveer 28 procent⁸.

Flevoland kent verschillende gebieden met elk een eigen dynamiek, variërend van stevige groei in het stedelijke Almere tot lichte krimp van de bevolking in een aantal dorpen in noordelijk Flevoland. Er bestaat veel bezorgdheid over de vitaliteit van het platteland: het overleiden van gemeenschappen inclusief een verantwoord voorzieningenniveau is een belangrijke uitdaging.

⁷ Bevolkingsprognose Provincie Flevoland 2010-2025

⁸ Beleidsnotitie Voorzieningen Flevoland 2011 (2012), Provincie Flevoland

Bijdrage

De geschetste ontwikkelingen vormen een risico voor de leefbaarheid in Flevoland, waardoor fundamentele verbeteringen nodig zijn. Zorgaanbieders in Flevoland zijn overtuigd dat het anders móet en anders kán. Innovatie als middel om problemen op te lossen, meer en betere zorg, dichtbij de burger, tegen lagere kosten. Zorginnovatie is geen overbodige luxe maar noodzakelijk om de gewenste maatschappelijke effecten te bereiken.

De provincie Flevoland wil zorginnovatie stimuleren; in de beleidsnotitie en bijbehorende uitvoeringsstrategie 'Een nieuw verzorgd Flevoland' is aangegeven op welke wijze zij dat wil realiseren.

Voorbeeld

Met de Flevolandse zorginnovatiewedstrijd 'Betere zorg? Mijn idee!' wordt ingezet op het stimuleren van technische innovaties in zorg en welzijn. Technische innovaties hebben namelijk niet alleen een effect voor de cliënt, patiënt of zorgverlener omdat de zorg makkelijker, sneller of beter kan, maar hebben ook economische waarde voor de verschillende betrokken partijen zoals universiteiten, hogescholen, zorgkantoren, zorg en welzijnsinstellingen en vooral ook bedrijven.

Andere voorbeelden zijn:

- De cross-over tussen techniek, composiet, robotica en ICT wordt actief gekoppeld aan het oplossen van vraagstukken in de zorg
- Gebruik van beeldcommunicatie in de zorg



2.8. Het mkb

Het mkb vormt de ruggengraat van de Flevolandse economie, meer nog dan elders in Nederland. Om het Flevolandse innovatieve mkb aansluiting te laten krijgen bij het nationale topsectorenbeleid, zet de provincie actief in op ondersteuning van het mkb. Het mkb kan gebruik maken van de eerder genoemde clusteraanpak. In aanvulling hierop richt de ondersteuning van het mkb zich ook op de thema's duurzame voedselproductie, gezond leven, en schaarste van energie en grondstoffen.

De mkb-ondersteuning bestaat uit een financieringsinstrumentarium en een aanjaagstructuur.

Financieringsinstrumentarium

Flevoland kent op dit moment het volgende financieringsinstrumentarium:

- het MKB & Technofonds Flevoland bv is een revolverend⁹ **participatiefonds** dat actief is sinds 1996. Inmiddels heeft het fonds geïnvesteerd in 80 bedrijven in de vorm van aandelenkapitaal en marktconforme geldleningen.
- De Technologische en Milieu Innovatie Regeling (TMI-regeling) is een **subsidieregeling** voor het Flevolandse mkb dat voor eigen rekening en risico innovatieve projecten uitvoert.

Beide instrumenten zullen worden voortgezet. De TMI-regeling zal bij voorkeur worden omgezet in een revolverend innovatiefonds waaruit kredieten worden verstrekt voor innovatieve projecten, gericht op de thema's duurzame voedselproductie, gezond leven, en schaarste van energie en grondstoffen.

Aanjaagstructuur

Samen met de Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland bv (OMFL), Syntens en Kamer van Koophandel heeft de provincie een aanjaagstructuur vormgegeven. Deze stimuleert innovatie bij het bedrijfsleven, economische samenwerking, investerings-bevordering, handelsbevordering, technologische matchmaking en clustervorming.

Vast staat dat een aanjaagstructuur in de jonge Flevolandse economie nodig blijft om innovatie bij het mkb te stimuleren. In het kader van de focus die is aangebracht in deze economische agenda, en het voornemen in het coalitieakkoord om het economisch uitvoeringsinstrumentarium te herijken, zal de invulling van de aanjaagfunctie worden geëvalueerd. Dit zal plaatsvinden in nauw overleg met het Rijk, de mede-overheden en het georganiseerde bedrijfsleven. Hierbij worden ook aspecten betrokken als de voorgenomen fusie tussen de Kamer van Koophandel en Syntens.

2.9. Uitvoeringsagenda Kenniseconomie

Om de innovatiearena tot stand te brengen, zijn naast activiteiten ook middelen nodig. In deze paragraaf is de Uitvoeringsagenda Kenniseconomie opgenomen: een overzicht van de provinciale inzet in de periode 2012-2015 inclusief een financiële vertaling.

Geplande activiteiten

De activiteiten in de uitvoeringsagenda Kenniseconomie geven uitvoering aan

- de uitvoeringsstrategie Showcase Flevoland
- Masterplan CompoWorld en vergroten van de regionale economische impact daarvan
- de uitvoeringsstrategie Humanimal inclusief upgrading HCU en start EDC
- de uitvoeringsstrategie Zorginnovatie
- mkb-luik ten behoeve van innovaties in relatie tot duurzame voedselproducties, gezond leven en schaarste van energie en grondstoffen

Effecten

Economische structuurversterking draagt bij aan een betere balans in het woon-werkverkeer, een aantrekkelijk vestigingsklimaat en een grotere concurrentiekracht. Via de uitvoeringsagenda Kenniseconomie wordt concreet bijgedragen aan:

- groei van de werkgelegenheid
- succesvolle kennisvalorisatie in Flevoland
- aantrekkelijk werkgeverschap en een goed imago van de sectoren
- goed geschoold personeel en vraaggericht onderwijs

⁹ Revolverende middelen zijn financiële middelen die na inzet via het fonds op termijn gedeeltelijk, geheel, of meer dan geheel worden terugbetaald en vervolgens terugvloeien naar het fonds, om opnieuw te worden ingezet.

- Flevolandse clusters genieten nationale en internationale bekendheid

Middelen

Activiteiten Kenniseconomie 2012-2015	Instrumentarium 2012-2015
Actief verbinden van mkb met kennisinstellingen	• ambtelijke inzet • uitvoeringsorganisatie OMFL
Stimuleren kennisvalorisatie (mkb-luik)	• 2,55 mln. euro * • EFRO/provinciale cofinanciering
Stimuleren Zorginnovatie	• 4 x 300.000 euro ** • uitvoeringsorganisatie CMO Flevoland
Organiseren optimaal samenspel op regionaal en (inter)nationaal niveau	• ambtelijke inzet • uitvoeringsorganisatie OMFL
Bijdragen aan Human Capital Agenda	• 72.689 euro per jaar *** • uitvoeringsorganisatie CMO Flevoland (t.b.v. zorgsector)
Begeleiden spin-offs en spin-outs	• 60.000 euro per jaar ****
(Inter)nationale branding en acquisitie "Flevolandse innovatie-identiteit"	• 70.393 euro per jaar • uitvoeringsorganisatie OMFL
Algemeen procesgeld	• 73.435 euro per jaar
Omvangrijke infrastructurele investeringen ter versterking van innovatiearena's	• Investeringsagenda

Zie in de Programmabegroting

* hfst. 3, product: versterken innovatieve clusters

** hfst. 4, product: zorginnovatie

*** hfst. 3, product: vitale coalities AEO

**** hfst. 3, product: bevordering ondernemersbeleid

Nb.: de Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland (OMFL) krijgt met ingang van 2013 te maken met bezuinigingen. Op korte termijn wordt in kaart gebracht welke consequenties dit heeft voor de OMFL.

3. Werk maken van aantrekkelijk Flevoland

3.1. Inleiding

De komende jaren zal het inwoneraantal van Flevoland verder toenemen. Om de aantrekkelijkheid van de Flevolandse steden en dorpen voor (nieuwe) inwoners, bedrijven en bezoekers te vergroten, is investeren in een aantrekkelijke leefomgeving en voorzieningen noodzakelijk. Het stimuleren van vrijetijdseconomie helpt daarbij.

De vrijetijdseconomie omvat de hele toeristisch-recreatieve sector, inclusief de activiteiten op het vlak van cultuur en sport die een bijdrage leveren aan de Flevolandse economie¹⁰. Het gaat dan om attracties, evenementen, musea, kunstvoorstellingen en vakanties, maar ook om congressen, conferenties en zakelijk verblijf.

De vrijetijdseconomie is belangrijk voor de Flevolandse economie. De circa 1.700 bedrijfsvestigingen in deze sector (5,4 procent van het totale aantal in de provincie) zorgen gezamenlijk voor circa 9.270 banen (5,4 procent).

Zowel in Flevoland als in de rest van Nederland is de vrijetijdseconomie een groeimarkt. De afgelopen 20 jaar was in Flevoland de groei van het aantal banen in de vrijetijdssector gemiddeld 6 procent per jaar. Meer bezoekers, hogere gemiddelde bestedingen per bezoeker en een langere gemiddelde verblijfsduur per bezoeker zorgen voor economische groei in deze sector.

Gezien de economische recessie en de keuzes van het nieuwe kabinet zullen veel mensen minder te besteden hebben. Dit heeft uiteraard ook gevolgen voor de vrijetijdseconomie. Er zijn ook kansen: mensen zullen eerder kiezen voor (korte) vakanties in eigen land. Het is een uitdaging om Flevoland in dit kader zo goed mogelijk te positioneren.

Door de condities voor bestaande en nieuwe vrijetijdsvoorzieningen uit te breiden en te verbeteren, kan de provincie Flevoland bijdragen aan de economische groei in deze sector. De provincie Flevoland heeft daarbij gekozen voor een aantal kansrijke ontwikkelingsrichtingen, uitgaande van de eigen kracht en eigenheid van Flevoland.

3.2. Ontwikkelingsrichtingen vrijetijdseconomie

De uitvoeringsplannen waarmee de provincie Flevoland investeert in de vrijetijdseconomie, zijn gericht op:

1. het versterken en beleefbaar maken van al bestaande kwaliteiten in Flevoland,
2. evenementen van (inter)nationale allure,
3. een uitbreiding van het aantal vrijetijdsvoorzieningen, en
4. een sterke profilering en promotie.

Uitgangspunt is dat de provincie geen taken uitvoert die behoren tot het takenpakket van andere overheden: de plannen richten zich uitsluitend op die onderdelen van de provinciale vrijetijdseconomie die van bovenlokaal belang zijn en/of aantrekkingskracht hebben.

Focus op vijf ontwikkelingsrichtingen

Voor de komende jaren ligt de focus op de volgende kansrijke ontwikkelingsrichtingen¹¹:

¹⁰ Detailhandel valt in het kader van de economische agenda niet onder de term 'vrijetijdseconomie', tenzij het gaat om een grootschalig/bovenlokaal (indoor) winkelcentrum gericht op recreatief winkelen (= niet-dagelijkse boodschappen).

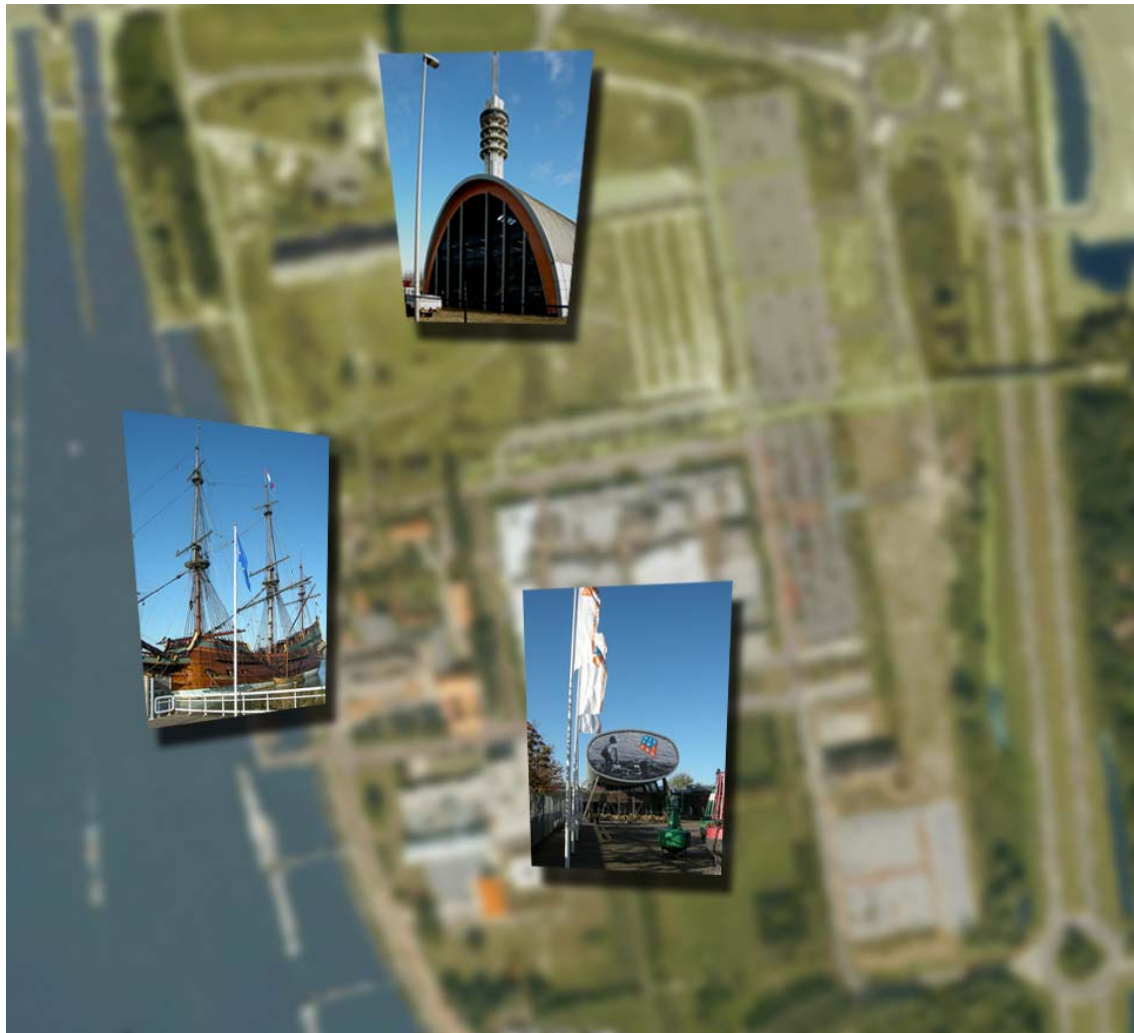
¹¹ De kansen/ontwikkelingsrichtingen zijn voor een groot deel gebaseerd op het rapport 'Ontwikkelingsrichtingen toerisme & recreatie voor de Provincie Flevoland' opgesteld door adviesbureau LAGroup (maart 2012). De ontwikkelingsrichtingen in deze rapportage zijn opgesteld aan de hand van de toeristische kernwaarden van Flevoland (ruimte, rust, robuust en pionierend) en trends & ontwikkelingen die relevant zijn voor de vrijetijdssector.

1. Grootschalige vrijetijdsvoorzieningen¹²

Flevoland kan bij uitstek ruimte bieden aan grootschalige attracties zoals een pretpark, een indoorwaterpark of een wellnesscomplex.

2. Voorzieningen op het gebied van erfgoed en kunst

Ontwikkeling en realisatie van een erfgoedpark Batavialand aan de Lelystadse kust: integratie en vernieuwing van het Nieuw Land Erfgoedcentrum, de Bataviawerf en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.



3. (Meerdaagse) evenementen van (inter)nationale allure

De Floriade 2022 biedt het podium voor de organisatie van verschillende evenementen, zowel toeristisch als zakelijk. Daarnaast biedt de ligging van Flevoland aan het water goede mogelijkheden voor zeilevenementen. Ook de beoogde realisatie van het Nationaal Evenemententerrein in Biddinghuizen biedt kansen voor spraakmakende evenementen in Flevoland.

¹² Hierbij kan het ook gaan om een aanzienlijk uitbreiding/upgrading van een bestaande vrijetijdsvoorziening in Flevoland.

4. Buitenrecreatie

Buitenrecreatie past uitstekend in het groene en waterrijke Flevoland. Voor fietsers wordt een fietsknooppuntennetwerk Lelystad-Dronen-Zeewolde gerealiseerd. Daarnaast beschikt Flevoland over een unieke infrastructuur voor watersport en -recreatie. Een cross-over met andere onderdelen van de Flevolandse economie, zoals de toepassing van composiet in de botenbouw, ligt hier voor de hand.

5. Toegankelijke natuurgebieden

De provincie Flevoland heeft de ambitie om Flevolandse natuurgebieden, waaronder de Oostvaardersplassen, beter toegankelijk te maken voor bezoekers en de economische potentie beter te benutten. Hierbij omarmt de provincie Flevoland de principes van natuurlijk ondernemen die economisch rendement opleveren en bijdragen aan een duurzame leefomgeving.

Synergie met andere programma's

Het realiseren van deze ontwikkelingsrichtingen gebeurt slechts voor een deel via het programma Economische Agenda. De andere programma's van de Omgevingsagenda leveren een groter aandeel in het bereiken van de doelstellingen:

- binnen het programma Almere 2.0 zijn er aanknopingspunten met de Floriade 2022, Almere Werkt! (Health, Wellness & Life Sciences) en de ontwikkeling van Almere Oosterveld;
- in het Investeringsprogramma Flevoland Almere (IFA) zijn maatregelen opgenomen voor vrijetijdsvoorzieningen;
- het investeringsprogramma Noordelijk Flevoland richt zich onder andere op het versterken en uitbreiden van het toeristisch potentieel;
- het programma Markermeer-IJmeer biedt nieuwe mogelijkheden voor nieuwe vrijetijdsvoorzieningen dan wel ontwikkelruimte voor watergebonden sporten en recreatie;
- voor de financiering van de ontwikkeling van Batavialand wordt gebruik gemaakt van resterende Zuiderzeelijngelden;
- het OMALA-terrein bij Lelystad Airport biedt ruimte voor nieuwe (intensieve) vrijetijdsvoorzieningen;
- in de nog op te stellen nota Vitaal Platteland komt de ontwikkelingsruimte voor nieuwe economische dragers - bijvoorbeeld vrijetijdseconomie - in het landelijk gebied aan bod.

3.3. Uitvoeringsagenda Vrijetijdseconomie

Om de ontwikkelingsrichtingen tot stand te brengen zijn activiteiten en middelen nodig. In deze paragraaf is de uitvoeringsagenda vrijetijdseconomie opgenomen: een overzicht van de provinciale inzet in de periode 2012-2015 inclusief een financiële vertaling.

Voor de onderdelen Cultuur en Sport zijn de activiteiten opgenomen in de provinciale beleidsnoties Cultuur op koers en Sport rendeert.

Geplande activiteiten

De activiteiten in de uitvoeringsagenda Vrijetijdseconomie geven uitvoering aan:

- het versterken en beleefbaar maken van al bestaande kwaliteiten en evenementen in Flevoland
- acquisitie en opstellen en uitbrengen bidboeken voor evenementen van (inter-) nationale allure
- bijdragen aan de uitbreiding van vrijetijdsvoorzieningen op basis van solide businesscases
- verbinden relevante partijen aan de ontwikkelingsrichtingen tot vitale coalities
- profilering en promotie van aantrekkelijk Flevoland

Effecten

- groei van de werkgelegenheid
- Flevoland is een aantrekkelijk gebied waar het goed leven, werken en recreëren is
- toename van de omvang van vrijetijdsvoorzieningen

Middelen

Activiteiten Vrijtijdseconomie 2012-2015	Instrumentarium 2012-2015
Het versterken en beleefbaar maken van al bestaande kwaliteiten en evenementen	• zie beleidsnotitie <i>Cultuur op koers</i> • zie beleidsnotitie <i>Sportbeleid dat rendeert</i> • 116.215 euro per jaar*
Omvangrijke investeringen in grootschalige vrijetijdsvoorzieningen	• Investeringsagenda
(Plan-)ontwikkeling en realisatie erfgoedpark Batavialand aan de Lelystadse kust	• Investeringsagenda
Binnenhalen en mede mogelijk maken van grootschalige (sport-) evenementen van (inter)nationale allure.	• Investeringsagenda • Ca 200.000 euro per jaar (sportevenementen)
(Plan-) ontwikkeling toegankelijke natuurgebieden en natuurlijk ondernemen	• Ambtelijke inzet
Verkennen en stimuleren van nieuwe initiatieven	• Opdracht uitvoeringsorganisatie OMFL
Promotie toeristisch potentieel Flevoland	• Opdracht uitvoeringsorganisatie OMFL/Toerisme Flevoland**

Zie in de Programmabegroting

* hfst. 3, product Actieplan recreatie en toerisme

** hfst. 3, product Toerisme Flevoland Promotie

Nb.: Toerisme Flevoland houdt zich hoofdzakelijk bezig met de toeristische promotie van Flevoland en is onderdeel van de OMFL. Toerisme Flevoland krijgt met ingang van 2013 te maken met bezuinigingen. Op korte termijn wordt in kaart gebracht welke consequenties dit heeft voor de voortzetting van Toerisme Flevoland.

4. Investeringsagenda - fiche Voorzieningen en Economie

4.1. Inleiding

In de Investeringsagenda zijn voor alle elf ontwikkelingsprogramma's onder de Omgevingsagenda investeringsmiddelen geoormerkt voor een aantal grote strategische ontwikkelingsprojecten, zoals IFA, ZZL Noordelijk Flevoland en de Europese programma's. Deze hebben hun eigen toetsingskader. De financiële samenhang tussen de Economische Agenda en de Omgevingsagenda is terug te vinden in de Investeringsagenda.

Voor het hoofddoel van deze Economische Agenda, economische structuurversterking via het uitbouwen van de kenniseconomie en het versterken van de vrijetijdseconomie in Flevoland, zijn middelen vastgelegd in de Investeringsagenda-fiche Voorzieningen en Economie. Tot en met 2015 is hierin 4 miljoen euro beschikbaar. Bij het uit deze middelen financieren van projecten worden de uitgangspunten gehanteerd die in de volgende paragraaf zijn omschreven.

4.2. Uitgangspunten investeringsprogramma Voorzieningen en Economie

Soorten sectoren / activiteiten

De projecten moeten **aansluiten bij een of meer programmalijnen uit de Economische Agenda**. Om tot een werkbare uitvoering te komen die inhoudelijk aansluit bij de specifieke situatie in Flevoland, worden deze programmalijnen geclusterd in twee maatregelen die de basis vormen voor besteding van de beschikbare middelen. Tot en met 2015 wordt hierbij onderstaande verdeling gehanteerd:

Maatregel	Programmalijnen	middelen
1. Uitbouwen Kenniseconomie	• Agribusiness • Composieten • Gezondheid mens&dier • Zorginnovatie	3 miljoen euro
2. Versterken Vrijetijdseconomie	• Grootschalige vrijetijdsvoorzieningen • Voorzieningen op het gebied van erfgoed en kunst • Meerdaagse evenementen van (inter)nationale allure • Outdoorsport • Toegankelijke natuurgebieden	1 miljoen euro

Criteria bij projectselectie

De middelen Voorzieningen en Economie worden ingezet voor het realiseren van majeure projecten in Flevoland: projecten met een fors investeringsvolume die substantieel bijdragen aan het hoofddoel van de Economische Agenda en de onderscheiden programmalijnen, en die passen bij de rol en taakopvatting van de provincie Flevoland. De investeringsbijdrage is maximaal 50 procent van de totale subsidiabele kosten. De provinciale bijdrage is minimaal 200.000 euro en maximaal 1.000.000 euro.

Vanwege dit uitgangspunt zijn projecten die de Visbusiness versterken, op voorhand uitgesloten van ondersteuning vanuit Voorzieningen en Economie. Een beoordeling van deze projecten vindt plaats in het kader van ZZL Noordelijk Flevoland.

De majeure projecten worden gedragen door een **vitale coalitie** en onderbouwd met een **concrete businesscase**. Dit betekent dat minimaal drie relevante partijen zich voor langere tijd aan elkaar verbinden, om specifieke doelen te realiseren via een gezamenlijke uitvoeringsstrategie en hiervoor gezamenlijk financiële middelen ter beschikking stellen. Ook zijn **de economische en de maatschappelijke haalbaarheid** van het project afdoende onderbouwd, zodat er zicht is op **continuïteit**.

Er wordt geïnvesteerd in projecten die aantoonbaar **additioneel** zijn. Dit zijn projecten die direct en aantoonbaar een bijdrage van betekenis leveren ten opzichte van autonome economische ontwikkelingen. De uit te voeren activiteiten zijn **nieuw** of vormen een **verantwoorde uitbreiding** van al lopende en/of reguliere activiteiten. Zonder deze subsidie kunnen projecten niet of slechts met aanzienlijke vertraging worden gerealiseerd.

Met de investeringsmiddelen Voorzieningen en Economie worden in beginsel **geen voortrajecten of haalbaarheidsstudies** bekostigd. Ook worden ze **niet** ingezet **voor exploitatie en beheer**.

Een project krijgt meer waardering wanneer er sprake is van “**value for money**”: de provincie wil waar voor haar geld. Een project scoort hoger naarmate de relaties met onderstaande beoogde effecten sterker zijn:

- significant maatschappelijk effect
- toename werkgelegenheid
- sterke Flevolandse (innovatie-)identiteit

Uiteraard krijgen de beoogde projectresultaten in de onderscheiden programmalijnen veel aandacht: hoe dragen de projecten bij aan de innovatiearena's en succesvolle kennisvalorisatie (kenniseconomie)? Hoe leveren projecten een substantiële bijdrage aan het palet van vrijetijdsvoorzieningen?

Kortom: hoe vergroten zij de kans om het toekomstperspectief 2025 van droom tot werkelijkheid te brengen.

Bijlage 1

Voorbeelden samenhang ontwikkelingsprogramma's en integrale aanpak

Het uitbouwen van de kenniseconomie en het versterken van de vrijetijdseconomie hebben de versterking van de economische structuur tot doel, maar ook andere ontwikkelingsprogramma's van de Omgevingsagenda dragen daaraan bij. De context en samenhang tussen deze Economische Agenda en de andere tien programma's is geschetst in hoofdstuk 1. Hieronder staan enkele voorbeelden die duidelijk maken hoe de integrale aanpak in de praktijk uitwerkt.

1. Een ondernemend, innovatief en uitdagend klimaat

De gebiedspecifieke programma's Almere 2.0 en Noordelijk Flevoland dragen substantieel bij aan economische structuurversterking.

- Branding en gastheerschap zullen onder andere tot uiting komen in de internationale en economische bovenregionale aspecten van de Floriade 2022. Bovendien zullen er via de thema's Feeding, Greening, Energizing en Healthy-ing volop mogelijkheden zijn om binnen het hoofdthema Growing Green Cities de topsectoren Agro&Food / Tuinbouw&Uitgangsmaterialen te ondersteunen.
- Het hoofddoel van het programma Noordelijk Flevoland is een ruimtelijk-economische versterking en economische transitie van de gemeenten Noordoostpolder en Urk. De inspanningen richten zich op drie maatregelen:
 1. versterken van innovatief potentieel en ondernemerschap;
 2. verbeteren van het arbeidspotentieel, de diversiteit van het mkb en het vestigingsklimaat;
 3. versterken en uitbreiden van het toeristisch potentieel.

2. Een goed geschoolde beroepsbevolking

Naast de aandacht voor de Human Capital agenda's in de clusteraanpak ten behoeve van de Flevolandse kenniseconomie, heeft de provincie Flevoland met de businesscase Windesheim Flevoland een brede hbo-voorziening in Flevoland gerealiseerd, die bijdraagt aan de verbinding tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

3. Een betere bereikbaarheid

Bij een goed vestigingsklimaat hoort ook een goede bereikbaarheid. Hierbij zijn onder meer de programma's Mobiliteit en Luchthaven Lelystad van belang. Niet alleen wordt via deze programma's gestimuleerd dat het Rijk de bereikbaarheid via wegen en spoorwegen verbetert (SBA, OV SAAL, A27, N50, Hanzelijn), ook werkt de provincie Flevoland zelf aan verbetering van de bereikbaarheid, zoals de verdubbeling van de Waterlandseweg en de Gooiseweg, en de realisatie van de N23.

4. Onderscheidende bovenlokale werklocaties

Een aantrekkelijke economische structuur vraagt om voldoende aantrekkelijke ruimte voor de ontwikkeling van bestaande bedrijven en de vestiging van nieuwe bedrijven. De provincie Flevoland is verantwoordelijk voor regionale planning en programmering van werklocaties, zij actualiseert de Visie Werklocaties Flevoland en geeft uitvoering aan de gemaakte Plabeka-afspraken.

Met de Flevolandse gemeenten is recent een convenant gesloten met afspraken over het voorraad-beheer van werklocaties in Flevoland.

Daarnaast bevordert de provincie de ontwikkeling van bovenlokale werklocaties van strategisch belang. Binnen het programma Mobiliteit wordt gewerkt aan de multimodale overslaghaven Flevokust. Binnen het programma Luchthaven Lelystad wordt gewerkt aan de ontwikkeling van het OMALA-terrein, het aantrekken van luchtvaartgerelateerd bedrijfsleven en het doorontwikkelen van beroepsonderwijs.

5. Duurzaamheid

Via de programma's Duurzaamheid en Wind behoudt de provincie haar koploperspositie op het gebied van duurzame ontwikkelingen. De overgang van een op fossiele brandstoffen gebaseerde economie naar een biobased economy wordt ondersteund.

Bijlage 2

Overzicht gebruikte afkortingen

AEB	Amsterdam Economic Board
AEO	Arbeidsmarkt, Economie en Onderwijs
ASG	Animal Sciences Group
BRP	Bruto Regionaal Product
BPU	Blue Port Urk
CMO	Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling
CVI	Centraal Veterinair Instituut
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EU	Europese Unie
fte	fulltime equivalent
HCU	High Containment Unit
IAK	Integraal Afspraken Kader
IFA	Investeringsprogramma Flevoland Almere
KvK	Kamer van Koophandel
mkb	midden- en kleinbedrijf
MRA	Metropool Regio Amsterdam
NLR	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
OMFL	Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland
OV SAAL	Openbaar Vervoer Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad
Plabeka	Platform Bedrijven en Kantoren Metropoolregio
p-MJP	provinciaal Meerjarenprogramma Landelijk Gebied
PPO	Praktijkonderzoek Plant&Omgeving`
R&D	Research & Development
SBA	Stedelijke Bereikbaarheid Almere
TMI	Technische Milieu Innovatie
ZZL	Zuiderzeelijn
zzp	zelfstandige zonder personeel